

เปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า ในวรรณคดีสมัยกลาง และวรรณคดีสมัยใหม่

คริสตศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญในยุโรปในช่วงเวลาที่นักประวัติศาสตร์ยุคหลังนิยมเรียกเพื่อความสะดวกว่าสมัยกลาง ซึ่งกินเวลาประมาณ ๗๐๐ ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๗๕๐ ถึงปี ค.ศ. ๑๕๐๐ โดยประมาณในเวลานี้ความคิดของคนทั่วไป สมัยกลางเป็นสมัยของสถาบันที่ยึดถือที่คุ้นากลัว และปราศจากชีวิตชีวา ผู้คนมีความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มีศรัทธาในพระเจ้าอย่างแน่วแน่ สังคมมีการจัดระเบียบอย่างเคร่งครัดตามระบอบศักดินา (Feudalism) เมื่อจักรวรรดิโรมันแตก แคว้นแคว้นน้อยใหญ่ประกาศตัวเป็นอิสระ บางครั้งจะมีการรวมตัวกันโดยการใช้อำนาจ ผู้นำของแต่ละรัฐ ว่าจะมีแสนยานุภาพมากแค่ไหน จะต้องอยู่ใต้อาณัติของสถาบันศาสนา ซึ่งเชื่อกันว่ามีอำนาจสิทธิขาดเหนือสภาวะทางจิตใจของทุกคน อย่างไรก็ตาม เมื่อตรวจสอบวรรณคดีบางเรื่องที่มีกำเนิดขึ้นในสมัยนั้นแล้ว เห็นว่าคนในสมัยนั้นเป็นผู้มีจินตนาการสูง ทั้งยังไม่ได้คิดว่าตนเป็นผลผลิตของยุคสมัยที่เป็นเพียงสะพานสำหรับเดินไปสู่สภาพที่ดีกว่า ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงในทางวิทยาการพร้อม ๆ กับจุดจบของจักรวรรดิโรมันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์เร่งก่อร่างสร้างสังคมแห่งวัฒนธรรมอันเป็นที่น่าพึงใจอย่างยิ่งยวดเมื่อความมืดมนทางใจค่อยคลี่คลาย สถาบันศาสนาเป็นผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้กำหนดลักษณะที่สำคัญของศิลปในสมัยกลางทุกแขนง สถาบันปลูกฝังอุดมคติแบบคริสต์เตียนไว้ในวรรณคดีของวัดและของชาวบ้าน เพราะเป็นผู้ริเริ่มทางการศึกษาแต่ผู้เดียวในระยะแรก

วรรณคดีสมัยของฝรั่งเศสแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

- ๑) วรรณคดีศาสนา จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน มุ่งสั่งสอนเพื่อยกระดับศีลธรรมในสังคม หรือมุ่งจะปลุกฝังศรัทธาเลื่อมใสในศาสนา เช่น เรื่องของนักบุญ Sainte Eulalie ผู้ซึ่งรักพระเจ้ายิ่งกว่าพรหมจารี

- ๒) วรรณคดีเพื่อคนชั้นสูง (Gentry) จะแสดงอุดมคติ และรสนิยมของคนชั้น^๕สูง เช่น chansons de geste, romans courtois หรือนิยายที่แต่งเป็นร้อยกรอง และโคลงกลอนประเภทระบายความในใจ ซึ่งแพร่หลายมากในภาคใต้ของประเทศฝรั่งเศสเวลานั้น
- ๓) วรรณคดีเพื่อคนชั้นกลาง (Bourgeois) มีละครชวนหัว เช่น เรื่อง *La Farce du Maître Pathelin* ซึ่งเป็นต้นเค้าของละครสุภาษานาฏกรรมในเวลาต่อมา นิทานเรื่องสัตว์ต่าง ๆ ที่แฝงความหมายในทางศีลธรรม เช่น *Le Roman du Renard* และเรื่องสนที่แต่งเป็นร้อยกรอง (fabliaux) ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนชั้น^๕กลางระดับชาวบ้านอย่างแท้จริง

วรรณคดีทั้งหมดเมื่อพิจารณาในส่วนรวม จะเห็นว่ามีการใช้จินตนาการอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ ยกย่องการกระทำความดี การแสดงความกล้าหาญ ที่สำคัญที่สุด คือมีสำนึกในทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง พระเจ้าและนักบุญต่าง ๆ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมนุษย์ เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการของมนุษย์ตลอดเวลา เทพและอสูรอยู่ใกล้พอที่จะเห็นและได้ยินทุกอย่างที่เกิดขึ้น วรรณคดีเหล่านี้ยังไม่ให้ความสำคัญแก่ความจริง ทั้งในเรื่องความถูกต้องที่เกี่ยวกับเวลา และความเป็นไปได้ของสิ่งที่เกิดขึ้น เหตุการณ์ตามพระคัมภีร์จะเข้ามาปะปนกับเหตุการณ์ร่วมสมัย นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อกันว่า มีหนทางจะติดต่อสื่อสารกับพระเจ้าและคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นทิพย์ได้โดยวิธีอันไม่อาจอธิบายตามหลักที่เป็นไปในหนทางของธรรมชาติ

Les Chansons de geste หรือลำนำนาคติวีรกรรมถือกันว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูง บทประพันธ์ลักษณะนี้ต้องการจะสรรเสริญความกล้าหาญของบุคคลมากกว่าอย่างอื่น กำเนิดของวรรณกรรมประเภทนี้อาจจะคลุมเครือ สันนิษฐานกันว่าผู้ที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญสนับสนุนให้กวีเอนานพันบ้านหรือเรื่องปรัมปราแต่งให้เป็นกลอน เพื่อจะได้ง่ายแก่การขับล่านำมาเวลาในระหว่างการเดินทาง les chansons de geste คงถือกำเนิดจากบทกลอนชาวบ้านเหล่านั้นแล้วจึงแพร่หลาย

La Chanson de Roland เป็นบทเพลงที่วาทวีรกรรมของ Roland บทประพันธ์ชั้น^๕สูงจะถือว่าเป็นงานประเภทวรรณกรรมที่เป็นภาษาฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์ชิ้นแรกก็ได้ โดยปกติลำนำนานประเภทนี้นิยมเขียนให้มี บรรทัดละสิบพยางค์ จัดอยู่เป็นกลุ่มที่มีความสนยาวตั้งแต่สองบรรทัดไปจนถึง ๒๕ บรรทัด สัมผัสสระท้ายบรรทัดในแต่ละกลุ่ม (une laisse) ช่วยให้มีความไพเราะของเรื่อง Roland มีความยาวถึง ๔๐๐๐ บรรทัด ๒๔๑ กลุ่ม แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ การหักหลังของ Ganelon การรบ การตายของ Roland และการพิพากษาโทษผู้ทรยศ เมื่อพระเจ้าชาลมาญ

ปลดปล่อยเสป่นออกจากการยึดครองของแบกซาราเซ็นได้แล้วจึงเสด็จกลับประเทศฝรั่งเศสโดยวางพระทัย กษัตริย์แห่งซารากอสสา (Saragossa) ชื่อ Marsile ผู้ที่สร้างทำเป็นนอมแพ้ ลอบโจมตีทัพหลวงในขณะที่กำลังเดินทางผ่านช่องเขา Roncevaux ในเทือกเขา Pyrénées โดยมีบิดาเลี้ยงของ Roland แม้ทัพคอยให้ความช่วยเหลือฝ่ายข้าศึก เมื่อเห็นว่าทหารฝ่ายตนพลยงพลาแทนที่ Roland จะรับส่งสัญญาณโดยการเป่าเขาขอความช่วยเหลือจากทัพหลวง เขากลับรบจนไม่มีทหารฝรั่งเศสมีชีวิตรอดอยู่แม้แต่คนเดียว พระเจ้าชาลมาญได้ขึ้นเสียงเรียกของ Roland ซึ่งใกล้จะตายกลับมาทันเวลาแก้แค้นให้ และ Ganelon ถูกตัดสินประหารชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าชาลมาญกับ Roland เป็นความสัมพันธ์แบบเจ้านาย (suzerain) กับข้า (vassal) ตามระบอบมลนาอย่างเคร่งครัด Roland ไม่ใช่คนฉลาดหรือคนดีอะไรเลย การกระทำที่เอาชีวิตคนทงกองทัพบเป็นเดิมพันเป็นสิ่งที่ให้อภัยไม่ได้ แต่นักรบ Roland เห็นว่าการขอกำลังมาเสริมเป็นความขบถ เขาต้องการแสดงว่าเขาไม่กลัวตาย ความกล้าหาญของเขาจะเป็นเกียรติทั้งแก่ตัวเอง และแก่เจ้านายผู้ที่ได้เป็นกษัตริย์โดยความเห็นชอบจากพระเจ้า ประเด็นสำคัญของ La Chanson de Roland อยู่ที่ความองอาจ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของนักรบ Roland เป็นอุดมคติของยุคสมัยที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นแรงบันดาลใจและกำลังสนับสนุนให้บุคคลกระทำความดี แม้ Roland จะขาดकुलยพินิจ แต่ความตั้งใจแน่วแน่ที่ช่วยเสริมบารมีพระเจ้าซึ่งเป็น "นาย" เหนือสุดโดยการกำจัดคนนอกศาสนาเป็นสิ่งที่เห็นว่าเป็นที่น่ายกย่องกันในเวลานั้น ในข้อความที่จะคัดมาต่อไปนี้ เพื่อนที่ติดสอยห้อยตามของ Roland คือ Olivier ซึ่งเป็นนักรบเหมือนกันไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของเขา สำหรับ Olivier นั้น ความกล้าหาญวัดจากการกระทำที่มีสติ ไม่ใช่ความบ้าบิ่น

CXXXI

Et Roland dit : "Pourquoi donc ce courroux ?

L'autre répond : "La faute en est à vous :

Car le courage est bon sens, non folie ;

Mieux vaut toujours mesure que furie.

Français sont morts par votre légèreté ;

Charles n'aura plus service de nous.

Le roi, si vous aviez daigné m'en croire,

S'en fût venu ; nous aurions la victoire

Et pris ou mort serait Marsile. Certes,

Vous fûtes preux, mais c'est pour notre perte,

Et plus n'aura notre aide Charlemagne,

Ce roi sans pair jusqu'au grand Jugement.

France sera honnie, et vous, Roland,

Mourrez. Ici, notre amitié compagne

Avant ce soir finira tristement."

และเกียรติยศนั้นวัดจากผลบนสุดท้ายของการชิงชัย ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นความผิดของ Roland แต่ผู้เดียว อย่างไรก็ตามเมื่อรู้ว่าจะตาย Roland ล้มตัวลงนอนหันศีรษะไปทางทิศของบ้านเกิดเพื่อแสดงว่าเขาสู้จนนาทีสุดท้าย ถวายตัวไว้ให้พระเจ้าโดยให้การส่งลงมือให้เป็นเครื่องหมาย มีนักบุญเกเบรียล นักบุญราฟาเอล และนักบุญไมเคิลลงมารับการถวายตัว แล้วพวกวงวิญญานของ Roland ไปสวรรค์ซึ่งเท่ากับเป็นการตรางวัลให้ตนเอง รูปแบบของสังคมที่ยังไม่สูงจะสลับซับซ้อน ทำให้ประชาชนมั่นใจว่าจะได้อะไรจากที่ไหน ความต้องการของคนในสมัยนั้นก็ไม่ค่อยต่าง ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือเสถียรภาพทางจิตใจ ลักษณะที่ออกมาเป็นแบบฉบับของวรรณคดีสมัยกลาง คือ ความเชื่ออย่างเต็มเปี่ยมในเมตตาธรรมของพระเจ้า และศุลยพินิจของพระองค์ การที่ Roland เป็นสาเหตุให้ใครต่อใครเสียชีวิต ทั้งยังมีส่วนฆ่าด้วยตัวเองอีกด้วย ไม่ได้ว่าเป็นการผิดบาปเพราะพระเจ้าย่อมหยั่งรู้ว่าเขาทำไปเพื่ออะไร

ความคิดเรื่องบาปบุญคุณโทษจะมาได้รับความสำคัญมากในเรื่องที่เล่าถึงวีรกรรมของ Galahad อัศวินคนหนึ่งของกษัตริย์อาเธอร์ วรรณคดีสำหรับคนชั้นสูงอีกประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า romans courtois เป็นเรื่องที่แสดงคติแนวราชสำนักนิยม ส่วนมากเป็นเรื่องสำหรับสตรีชั้นสูงโดยเฉพาะ เนื้อเรื่องกึ่งมหากาพย์อิงเทพปกรณัมกรีกโรมัน และนิทานพื้นเมืองจากแถบ Brittany, Ireland เรื่องที่แพร่หลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง คือ เรื่องของกษัตริย์อาเธอร์ กับอัศวินโต๊ะกลม ในวรรณคดีประเภทนี้ ความรักเป็นมูลเหตุจูงใจที่สำคัญที่สุด อัศวินทั้งหลายมีวิธปฏิบัติกับกษัตริย์ของตน หรือนำเกียรติมาสู่สตรีที่รักโดยการออกเดินทางเสี่ยงอันตรายเพื่อปราบอธรรมในดินแดนต่าง ๆ ภาพของอัศวินตามแบบฉบับ คือ ผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมเป็นนักรบที่สมบูรณ์แบบทั้งรูปสมบัติ สติปัญญา และความสามารถ ซึ่งในเวลาเดียวกันก็มีความเป็นปुरुชนอยู่ อัศวินของกษัตริย์มาร์คแห่งคอนวอล ชื่อ ทริสแทน (Tristan) เป็นทุ๊กเพราะรักอิสเซอจนต้องเจ็บอย่างหมดหนทางเยียวยา คนในสมัยกลางเชื่อว่าชะตาชีวิตของแต่ละบุคคลถูกวางกำหนดไว้แล้ว มนุษย์ไม่อยู่ในวิสัยที่จะล่วงรู้หรือเข้าใจกระบวนการลิขิตที่กระทำกันเบื้องบน มนุษย์รู้แต่ความเป็นไปทุกสภาพในโลกที่ "เวลา" เป็นปัจจัยกำหนดเป็นเพียงเงาของความจริงแท้ซึ่งอยู่เหนือความเข้าใจของเขา งานนั้นฉายมาแล้วก็ผ่านไป แต่ความจริงแท้ไม่มีดับสูญ พระเจ้าคือภาวะความเป็นที่ไม่มีขอบเขต ชีวิตของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยขีดจำกัดเป็นประจักษ์อยู่เล็กน้อย ที่แล่นโลดไปตามทางที่มีไว้แล้ว ไม่มีการตั้งคำถาม เมื่อไม่สงสัยก็ไม่กระวนกระวาย

กษัตริย์อาเธอร์มีพระราชวังอยู่ที่คาเมลลอท แต่ละปี อัศวินที่แยกย้ายกันไปเผชิญภัยจะหาทางกลับมาทูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้พระองค์ได้รู้ ภารกิจที่อัศวินแต่ละคนมีอยู่ร่วมกันคือการออกหาของศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความพิสุทธิ์สะอาดทั้งกายและใจ สิ่งนั้นเชื่อกันว่าเป็นภาชนะที่พระเยซูใช้ในการรับประทานอาหารมื้อสำคัญครั้งหนึ่ง “เกรล” อาจจะปรากฏตัวขึ้นที่ไหนก็ได้แล้วหายไปไม่มีใครได้เห็นเป็นเวลานาน คนที่จะเห็นเกรลด้วยตัวเองจะต้องผ่านการทดสอบว่ายังมีความศรัทธาอยู่ในเรื่องโลกีย์วิสัยมากน้อยแค่ไหน มีความศรัทธาในพระเจ้ามากพอหรือไม่ อัศวินที่ผ่านการทดสอบอย่างน่าพอใจมีเพียงสามคน คือ กาลาฮาด เพอร์เชอวาลและบอสส์ความจริงแล้ว ในบรรดาอัศวินของกษัตริย์อาเธอร์ไม่มีใครเกินหน้าแลนสลอทในด้านความกล้าหาญ ความกล้าหาญ ฝีมือการรบและรูปสมบัติ แต่เขามีความผิดอยู่อย่างหนึ่งคือ เป็นขี้กับพระราชินีเจนเนอเวียร์ การผิดลูกเมียเขาเป็นบาปอยู่แล้ว หากโทซานุโทษที่แลนสลอทจะได้รับ จะต้องรุนแรงกว่าเพราะพระเจ้าได้ทรงเมตตาเขามากกว่าผู้อื่น ให้เขามีคุณสมบัติเหนือผู้อื่นหลายประการ โทษของความไม่รู้จักบุญคุณเข้าไปทบทำให้แลนสลอทถูกรังแกด้วยอกุศลกรรม เมื่อ เกรล ปรากฏขึ้นครั้งหนึ่งต่อหน้า แลนสลอทก็บังเอิญอยู่ในสภาพที่เหมือนไม่มีสัมผัสญาณ หรือไม่มีบาปหนาเสียจนไม่มีความรู้สึกยินดี เขาถูกเปรียบเป็นเหมือนคนตาบอดเพราะไม่มีดวงตามองเห็นแสงแห่งธรรมบทเรียนที่แลนสลอทได้รับเป็นการคัดค้านแนวการประพฤติที่นิยมกันอยู่ในแวดวงของอัศวินและข้าราชสำนักในเวลานั้นโดยสิ้นเชิง

กาลาฮาด ซึ่งเป็นบุตรของแลนสลอทนั้นเป็นอัศวินคนละระดับกับโรลงด์ วีรกรรมของกาลาฮาดเป็นวีรกรรมในทางจิตใจ เขามีความมุ่งมั่นที่จะบำบัดความทุกข์ของชาวโลกเพราะเห็นเป็นหน้าที่ ไม่ใช่เพราะหวังสิ่งตอบแทน หากเปรียบแลนสลอทว่าเหมือนอาตม์ด้วยมีบาปติดตัวอย่างเดียวกัน กาลาฮาดก็คือตัวแทนของพระเยซู ความเมตตาของกาลาฮาดเห็นได้ถนัดตรงที่เขาพยายามที่จะไม่ฆ่าใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เขารู้สึกสำนึกผิดได้เอง เมื่อเขาต้องฆ่าอัศวินสามพี่น้องแห่งปราสาท Carcelois กาลาฮาดอดคิดอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ว่าทำไมไปเกินกว่าเหตุหรือไม่ แล้วก็เข้าใจว่าแม้พระเจ้าจะใช้ความเมตตาเป็นเครื่องในการช่วยคนบาปเสียหลายต่อหลายครั้ง แต่ที่ทรงมีอำนาจเต็มเปี่ยมที่จะใช้มาตรการเพื่อธำรงความเป็นธรรมเอาไว้ด้วยวิธีอื่น ในครั้งนั้นพระองค์ต้องการให้กาลาฮาดรับการลงโทษไปกระทำแทน กาลาฮาดและโรลงด์มีความคล้ายคลึงกันอยู่ประการหนึ่ง คือมีลักษณะที่คาบเกี่ยวระหว่างมนุษย์กับเทพอยู่ ความสามารถของโรลงด์ ผู้พิชิตดินแดนกว้างใหญ่

ไพศาลมีอาณาเขตตั้งแต่คอนสแตนติโนเปิลถึงยังการี โปแลนด์ ทั้งยังรวมอังกฤษ ไอร์แลนด์และ
แวนแคว้นน้อยใหญ่อีกมากมาย ไม่ใช่ความสามารถของคนธรรมดา ส่วนกาลาฮาดนั้นในระหว่าง
ที่เดินทางสืบเสาะหาเกรลต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ บางครั้งมารก็มาผจญในรูปของสตรี
แต่เขาก็ผ่านไปได้โดยไม่เคยต่างพร้อย กาลาฮาดเดินทางไปจนถึงกรุง Arras ซึ่งไม่ใช่ดินแดนบน
โลกมนุษย์แม้จะมีระบุมืดครึ้มหนึ่งอยู่ในปริมณฑลของดินแดนที่เป็นประเทศอียิปต์ในปัจจุบัน แต่นั่น
ก็เป็นเพียงการแสดงว่า กาลาฮาดได้เดินทางไปไกลที่สุดเท่าที่จินตนาการมนุษย์ในขณะนั้นจะพาไป
ถึง ที่นั่น กาลาฮาดได้สัมผัสเกรล และพระเจ้าก็ปรากฏพระองค์ให้เห็นในโอกาสนั้น ทั้งหมดนี้
ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นแก่คนธรรมดา ความพิเศษนั้นเป็นสิ่งที่ยกตัวละครเข้าใกล้พระเจ้ามากกว่าคน
อื่น ๆ วรรณคดีในสมัยกลางเป็นเรื่องราวของคนที่มีลักษณะพิเศษ พระเจ้าในวรรณคดีสมัยนั้นจึง
ให้ความรู้ สึกว่าสมภาวะที่เป็นรูปเป็นร่างชัดเจนเกือบเป็นรูปธรรม

วรรณคดีสมัยใหม่เป็นเรื่องราวของคนธรรมดาที่อยู่ในสังคมที่มีกลไกซับซ้อน ทั้งยังมีแบบ
แผนที่จะต้องรักษา ชุมชนได้ขยายตัวออกอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวทางความคิดที่เป็น
ผลของความก้าวหน้าในวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคม กฎเกณฑ์ที่เชื่อกันว่าพยายาม
แสดงมติของคนส่วนใหญ่ถูกบัญญัติขึ้นไว้ใช้ บุคคลในวรรณกรรมสมัยใหม่มีหน้าที่ต้องกระทำตาม
บทบัญญัติของบ้านเมือง นักประพันธ์เลือกเอาว่า จะนำเสนอตัวละครที่ทำหน้าที่ของตนด้วยดี หรือ
มีความคิดคัดค้านอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่สำคัญคือ ในท่ามกลางกระแสของความขัดแย้ง พระเจ้า
หมดความสำคัญลงไป สาเหตุหนึ่งของความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป คือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่พัฒนา
ไปจนถึงขั้นทำให้คนกลายเป็นมนุษย์วิเศษ (superman) ไปแล้วจริง ๆ มนุษย์ได้ประดิษฐ์อาวุธที่
สามารถกวาดล้างเมืองทั้งเมืองได้หมดจด ไม่เหลือแม้แต่ชีวิตสัตว์ที่เล็กที่สุด ในเวลาเดียวกัน ก็สามารถ
ทำลายธรรมชาติโดยการต่อชีวิตคนด้วยกรรมวิธีทางแพทยอันมหัศจรรย์ ถ้าเขาต้องการ มนุษย์อาจ
เพาะพันธุ์ของเขาขึ้นมาในหลอดแก้วเมื่อใดก็ได้ เขาจะไม่เหิมเกริมคิดว่าตัวเองเป็นพระเจ้าในบาง
ครั้งได้อย่างไร จิตสำนึกส่วนหนึ่งของคนสมัยใหม่มีสะท้อนอยู่ในหนังสือนักสืบค่อนข้างมาก นักสืบมี
อยู่หลายประเภท นักสืบเอกชนอย่าง Sherlock Holmes และ Hercule Poirot นั้น มีหลักการ
แกะเงื่อนจากร่องรอยอย่างตรงไปตรงมา งานของเขาคือการเสาะหาตัวคนร้ายมาลงโทษ และ
ประสบความสำเร็จเกือบทุกครั้งจึงเป็นอัสวินสมัยใหม่ได้ แต่ความเก่งกล้าของจารบุรุษอย่าง ๐๐๗
หรือ S.A.S. เป็นเหมือนปาฏิหาริย์ คนนิยมอ่านเรื่องทำนองนี้นักมาก เพราะเขามองเห็น “อำนาจ
อันไม่มีขีดจำกัด” ในตัวคน จะเป็นไปได้หรือไม่ ?

อย่างไรก็ตาม วรรณคดีสมัยใหม่ “ส่วนใหญ่” เป็นเรื่องราวของคนธรรมดา ขอยกวรรณคดีอังกฤษสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ มาเพื่อประโยชน์ของการเปรียบเทียบในที่นี้

นักเขียนชาวอังกฤษที่ผลิตงานออกมาในช่วงนี้ มีประสบการณ์ในฐานะนักรบด้วยตัวเอง สงครามสมัยใหม่เป็นการเดินแต้มคูการเมืองของผู้นำประเทศหรือกลุ่มประเทศที่ กำลังติดเทียมกันแบบหนึ่ง การรบมักจะยืดเยื้อกินเวลาหลายปีเพราะมีความสามารถไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน และต่างฝ่ายต่างต่อสู้เพื่อสิ่งที่เชื่อว่าเป็นความยุติธรรม ความเสียหายอย่างใหญ่หลวงเกิดแก่ทุกฝ่ายที่เข้าร่วม สงคราม จึงไม่อาจเรียกได้ว่าชัยชนะเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเด็ดขาด และในสนามเพลาะ ไม่มีที่ไว้ให้วีรบุรุษแบบโรแลนด์ Charles Sorley (1895-1915) เขียนถึงทหารว่าน่าเวทนานัก ที่ตายก็กลบดินไป ที่ยังอยู่ก็ตกเป็นทาสของความกลัวจนเสียสติไปก็มี การที่ทหารถูกส่งมารบ คนที่สนใจ เหลียวแลจริง ๆ นั้นไม่มี มีแต่คำสั่งรเรื้อยเย็นอย่างว่างเปล่า ทหารแต่ละคนก็เหมือนตัวหมากรุก ถูกกินทั้งสองฝ่าย ไม่รู้ไม่เข้าใจว่าจะเข่นฆ่าคนที่ไม่เคยเห็นหน้าตามาก่อนไปทำไม

...groppers both through fields of thought confined
We stumble and we don't understand.
You only saw your future bigly planned,
And we, the tapering paths on our own mind,
And in each other's dearest ways we stand,
And hiss and hate. And the blind fight the blind.
("To Germany")

Sorley เสียชีวิตในทรมเมื่ออายุได้เพียง ๒๐ ปี จึงพูดได้ว่าเป็นนักเขียนที่มสาหัสตาไกลกว่าคนอื่น ปีที่ Sorley ตายสงครามยังไม่เข้าขันยดเขือทำให้เสียกำลังใจเท่าไรเลย เขาวิจารณ์ Rupert Brooke ผู้ซึ่งเขียนกวีนิพนธ์แสดงความกระตือรือร้นของคนอังกฤษที่จะสละชีวิตเป็นชาติพลี ว่าโกหกทุกคน รวมทั้งตัวเอง เมื่ออังกฤษคัดค้านการที่เยอรมันละเมิดความเป็นกลางของเบลเยียม รัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างเต็มที่ ขายฉกรรจ์พากันมาลงชื่อไว้กับกองทัพที่ตนสังกัดเพื่อสะดวกในการเรียกตัว เป็นการให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปเป็นปีสองปีสามปี กองทัพได้มไปด้วยทหารเกณฑ์ ความรักชาติบ้านเมืองยังมีอยู่ทุกคน หากแต่ว่าความรู้สึกว่าตัวกลายเป็นเหยื่อของสถานการณ์มามากขึ้น Frederic Manning เสนอ Bourne ให้เป็นตัวเอกที่เป็นพลทหารธรรมดาใน *Her Privates We* เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าพลรบแต่ละคนเป็นคนเท่ากัน Bourne เป็นแบบฉบับของคนสมัยใหม่ในแง่ที่เป็นคนช่างคิด ช่างไตร่ตรอง สงครามทำให้ธรรมชาติส่วนที่เลวร้ายของมนุษย์แสดงตัวออกมาสะดวกขึ้น การเอาเปรียบกันแรงกันในกองทัพเดียวกันก็ยังมี

... war is one of the blind forces of nature, which can neither be foreseen nor controlled
... There is nothing in war which is not in human nature; but the violence and passion
of men became, in the aggregate, an impersonal and incalculable force, a blind and
irrational movement of the collective will, which one cannot control, which one cannot
understand, which one can endure as these peasants in their bitterness and resignation
endured it...

สงครามถูกมองว่าเป็นการแสดงตัวของสัญชาตญาณเถื่อนในมนุษย์ แต่มนุษย์เป็นการเสกสร้างของ
พระเจ้า. เหตุใดจึงปล่อยให้มารบราฆ่าฟันกัน ต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัส พระองค์ทรงเมตตา
ต่อมนุษย์จริงจังแค่ไหน ? Siegfried Sassoon เป็นกวีอังกฤษที่สำคัญคนเดียวที่มีชีวิตรอดมาจาก
สงครามโลกครั้งที่ ๑ งานเขียนของ Sassoon แบ่งออกได้เป็นสองระยะ ๆ แรกความกระตือ
รือร้น ความมั่นใจในชัยชนะมีอยู่เต็มเปี่ยม หากจะต้องลำบากกันบ้าง ก็ถือเป็นภาระที่
เรียนบางอย่างที่ราคาแพง

The anguish of the earth absolves our eyes
Till beauty shines in all that we can see.
War is our scourge ; yet war has made us wise,
And, fighting for our freedom, we are free.

Horror of wounds and anger at the foe,
And loss of things desired ; all these must pass.
We are the happy legion, for we know
Time's but a golden wind that shakes the grass.

("Absolution")

Sassoon ประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตก บินอยู่คนเดียว และบาดเจ็บในหน้าที่เครื่องบินต้องกลับไปรักษา
ตัวในแนวหลังอยู่เสมอ ได้ประจักษ์ความไม่ยุติธรรมร้ายของฝ่ายพลเรือน ได้รู้ว่ามีรัฐบาลของเขาไม่ยอม
เจรจาเพื่อยุติสงครามเพราะหยาบคายที่จะยึดครองบ่อน้ำมันในเมโสโปเตเมีย เมื่อเห็นว่าการรบเพื่อ
จะคุ้มครองและประกันเอกราชเปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นการรบเพื่อแสวงอำนาจ Sassoon กลายเป็น
นักต่อต้านสงคราม งานเขียนระยะหลังของเขาแสดงความคิดที่เปลี่ยนไป เมื่อพูดถึงพระเจ้าเขาพูด
อย่างไม่เคารพนับถือ

(“They”)

ตัวเอกใน *The Power and the Glory* เป็นพระที่เราจะเรียกว่าเป็นคนดีหรือคนเลวให้ชัดเจนลงไปได้ พระองค์นั้นเสพงามและมีลูกที่กฎหมายไม่ได้รับรู้ ซึ่งถือเป็นบาปอย่างร้ายแรงที่มาจากพระพรสวรรค์จะได้ประโยชน์จากการเป็นพระ เรื่องนี้เกิดขึ้นในเม็กซิโก ในระหว่างที่ประเทศนั้นกำลังดำเนินนโยบายกวาดล้างสถาบันศาสนาอย่างกวาดขัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องคอยหลบซ่อนตัว โดยมีชาวบ้านให้ความร่วมมือเพราะนับถือว่าเป็นผู้ที่ได้เสียสละอย่างสูง ไม่ละทิ้งพวกเขา

ไว้โดยไม่มีพระค้อยดูแล เราจึงได้ภาพของตัวละครที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง Greene ฉลาด ในการทำให้ความรู้สึกที่ผู้อ่านมีต่อพระเปลี่ยนไปมาอยู่เรื่อย ๆ แม้ความดีของเขาจะมีน้ำหนักน้อยกว่าความเลว แต่เขารู้ตัวว่าทั้งชั่วทั้งบาปในสายตาของพระเจ้า และรู้ตัวว่าเขาจะต้องเป็นอย่างนั้นต่อไปอย่างไม่เสียใจ Scobie ใน *The Heart of the Matter* ก็เหมือนกัน เขารู้ตัวว่าผิดที่นอกใจ ภรรยา ผิดที่รับสินบน แต่ก็ไม่ได้เสียใจ เพราะไม่คิดว่าจะแก้ตัวใหม่ได้ หากเปรียบตัวละครทั้งสอง ๕ กับ Lancelot จะเห็นประเด็นสำคัญประการหนึ่ง เมื่อ Lancelot รู้ว่าพระเจ้าไม่พอใจตนก็คิด ๕ แก้ไขตัวเอง พยายามหักห้ามใจไม่ให้กระทำการที่ออกนอกกลุ่มนอกทาง แต่ตัวละครสมัยใหม่มีความรู้สึกเป็นอิสระแก่ตัวเองมากกว่าเก่า เขาไม่มีอำนาจจะควบคุมเหตุการณ์ได้ เมื่อถูกบีบบังคับ ๕ ก็ทำสิ่งที่อยู่ในวิสัยที่เขาจะทำได้ ซึ่งมักจะเป็นคนละอย่างกับสิ่งที่เขาควรจะได้ทำ แต่เขาอ่อนแอ ๕ เกินไปที่จะผันธรรมชาติของตัวเอง แม้ว่า Greene จะพยายามไถ่โทษตัวละครของเขา แสดงทุก ๕ อย่างในทุกทางเพื่อยืนยันว่าคนบาปเหล่านั้นมีหัวใจที่เป็นคริสตชนอย่างแท้จริง เราก็ไม่สบายใจจน ๕ มาเท่าไร การที่หัวใจเป็นอย่างหนึ่งส่วนสมองที่สั่งให้ร่างกายทำงานเป็นอีกอย่างแสดงว่า พระเจ้า ๕ ได้สูญเสียฐานะของผู้เป็นนายเหนือไปแล้วโดยสิ้นเชิง

เมื่ออ่านหัวเรื่องของบทความนี้ ๕ ผู้อ่านคงหวังจะได้เห็นการศึกษาที่ลึกซึ้งกว่าที่เป็นอยู่ ๕ ผู้เขียนขออภัยที่ยังไม่มี โอกาสจะทำเช่นนั้นได้ การศึกษาเฉพาะเรื่องละเอียดอ่อนอย่างความคิด ๕ เกี่ยวกับพระเจ้าต้องการเวลาพอสมควร ผู้เขียนต้องการเพียงแต่จะให้บทความนี้มีส่วนชักชวนให้ ๕ ความสนใจในวัฒนธรรมมากขึ้นเท่านั้น

จารุณี เขมียวาท

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- Beroul, *The Romance of Tristan*, ed. Alan S. Federrick. Suffoek : Richard Clay Ltd., 1970.
- Bishop, Morris. *A Survey of French Literature*, volume 1. Harcourt, Brace & World, Inc., 1965.
- Blunden, Edmund. *War Poets: 1914-1918*. (The British Council and the National Book League : Writers and Their Works, No. 100) London : Longmans, Green & Co., 1958.
- Brooke, Rupert. *The Collected Poems*, ed. Edward Marsh, London : Sidgwick & Jackson, 1960.
- Ford, Boris. *The Modern Age*. Middlesex : Penguin Books Ltd., 1963.
- Fraser, G.S. *The Modern Writer and His World*. Washington : Frederic A. Praeger, Publishers, 1965.
- Greene, Graham. *The Power and the Glory*. New York : The Viking Press, 1946.
- *The Heart of the Matter*. New York : The Viking Press, 1957.
- Priestley, J.B. *Literature and Western Man*. New York : Harper & Brothers, 1960.
- Johnston, John H. *English Poetry of the First World War*. New Jersey : Princeton University Press, 1964.
- Manning, Frederic. *Her Privates We*. London : Pan Books Ltd., 1967.
- Matarasso, Pauline. *The Quest of the Holy Grail*. London : Cox & Wyman Ltd., 1969.
- Pinto, Vivian de Sola. *Crisis in Modern Poetry 1880-1940*. London : Grey Arrow Ltd., 1963.
- Sassoon, Siegfried. *Collected Poems*. London : Faber and Faber Ltd., 1947.
- *The Memoirs of George Sherston*. London : Faber and Faber Ltd., 1937.
- Sorley, Charles H. *Marlborough and Other Poems*. Cambridge : Cambridge University Press, 1932.
- Troyes, Chretien de. *Oeuvres choisies, 'Lancelot : le chevalier à la charette'*, Paris : Librairie Larousse.
- Turnell Martin. *Graham Greene*. Contemporary Writers in Christian Perspective, William B. Berdmans, 1967.

อาจารย์สาร

นิตยสารทางการศึกษาของมูลนิธิโกมล คีมทอง

กำหนดออกวางตลาดทุก ๓ เดือน
